

Kielak, Agnieszka

Nowocześnie o epoce brązu

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 13, 325-326

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Agnieszka Kielak
Ostrołęka**

Nowocześnie o epoce brązu

Jan Dąbrowski, Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce.

W szeroko pojętej problematyce historycznej naszego regionu, zagadnienia archeologiczne, zwłaszcza w ostatnich latach, nie należą do szczególnie popularyzowanych. Dlatego też z satysfakcją należy odnotować ukazanie się interesującej publikacji Jana Dąbrowskiego „Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce”. Książka ukazała się w 1997 roku jako 36 numer serii „Prace Białostockiego Towarzystwa Naukowego”, współwydawcą jest Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.

Wydawnictwo jest o tyle cennym dla nas i godnym uwagi, iż zawiera materiały dotyczące w dużej części terenu byłego woj. ostrołęckiego.

Głównym zadaniem tego opracowania jest przedstawienie źródeł charakterystyki zjawisk kulturowych, oraz próba odtworzenia wcześniej istniejących struktur gospodarczych i społecznych, ponadto wierzeń ludności zamieszkującej w epoce brązu tereny Polski północno-wschodniej. Materiały pochodzą z rozległego obszaru (ok. 68 500 km²), którego południową i zachodnią granicę wyznaczają doliny: Wisły i Bugu, północną i wschodnią zaś stanowią granice administracyjne (choć z archeologicznego punktu widzenia są one stworzone sztucznie).

W pierwszej części swojej pracy autor prezentuje stan badań nad epoką brązu na tym terenie, poczynając od XIX w. przez okres międzywojenny, do czasów obecnych. W sposób bardziej szczegółowy omawia kwestie utraty materiałów archeologicznych po II wojnie światowej, ponadto dynamiczny rozwój badań po roku 1975, co związane było z ogólnopolską akcją Archeologicznego Zdjęcia Polski.

Praca podzielona jest na jedenaście rozdziałów. Trzy z nich zawierają omówienie zabytków z różnych materiałów: z gliny (ceramika, przęśliki), metalu (siekiery, miecze, sztylety, noże, szpile, bransolety), krzemienia i kamienia, kości (szydła, harpuny), rogu, bursztynu (paciorki). Przedstawiona została ich klasyfikacja typologiczna i chronologiczna, wzbogacona licznymi ilustracjami oraz mapami, na których zaznaczone są stanowiska z zabytkami danego rodzaju.

Następnym rozdziałem jest „Datowanie materiałów” - chronologia względna i absolutna. Jest to bardzo ważna część tego opracowania, ponieważ zawiera nowe badania dotyczące datowania bezwzględnego. J. Dąbrowski na podstawie datowania metodą C14, metodą fluorową i synchronizacji ich ze skalami dendrochronologicznymi proponuje - co należy wyraźnie podkreślić - nowy podział epoki brązu dla Polski północnej. Miałyby ona rozpoczynać się o ok. 150 lat wcześniej niż daty dotychczas proponowane. I okres trwać miałby ok. 250 lat, II okres - ok. 300 lat, III okres - ok. 200 lat, IV okres - ok. 250 lat, V okres - 150 lat, zaś VI okres - ok. 100-130 lat. Tak więc epoka brązu omawianego terenu trwać miałaby od ok. 1950 BC do 620 BC.

Kolejnym zagadnieniem jest klasyfikacja kulturowa ludności. Ponieważ podział Polski na cztery części jest umowny, niektóre z kultur tylko częściowo obejmują tereny północno-wschodnie. Autor rozpoczyna klasyfikację od kultur przejściowych między neolitem a epoką brązu przez kultury I-go, II-go, III-go okresu, oraz grupy kultury łużyckiej do kultur późnej epoki brązu.

Następne cztery rozdziały koncentrują się na sprawach związanych z życiem codziennym - rozdział siódmy dotyczy osadnictwa tego okresu. Omawia warunki naturalne i sieć osadniczą, rozwój osadnictwa i same osady (otwarte i obronne), ich zagospodarowanie i budownictwo oraz zagadnienia demograficzne. Autor porusza również zagadnienie ekonomiki - zdobywanie pożywienia (rolnictwo i chów zwierząt), wytwórczość wyspecjalizowana i domowa oraz wymiana handlowa.

„Obrządek pogrzebowy i wierzenia”. Obrządek pogrzebowy - czyli zachowania ludności i sposób traktowania zmarłego od chwili jego śmierci aż do momentu zakończenia wszelkich obrzędów ku jego czci.

Pochówek dla wczesnej epoki brązu- szkieletowy, najczęściej podkurhanowy, w wyposażeniu pojedyncze przedmioty metalowe.

Pochówek kultury łużyckiej - ciałopalny (popielnicowy i bezpopielnicowy), zarówno podkurhanowy jak i na cmentarzyskach płaskich, w wyposażeniu znacznie liczniejsze przedmioty metalowe - zazwyczaj ozdoby: bransolety, spiralki, szpile...

Autor analizuje także usytuowanie cmentarzysk i ich rozplanowanie. Zwraca przy tym uwagę na znaleziska, którym przypisuje się znaczenie kultowe - czyli skarby.

Skarby wotywnie np. miecze, bransolety, deponowane były najczęściej w wodzie lub bagnie.

Rozdział ten zamykają próby odtworzenia wierzeń (dla kultury łużyckiej), w oparciu o takie zjawiska jak palenie zwłok, kanibalizm czy też składanie ofiar z ludzi.

Na zakończenie J. Dąbrowski podejmuje próbę charakterystyki omawianych społeczeństw. Dokonuje podziału grup na rodziny, omawia kontakty między rodzinami i między grupami, znaczenie grobów zbiorowych, a także podnosi problem różnicowania społecznego.

Znaczną zaletą tej pracy są liczne rysunki, szczegółowe mapy a także obszerna bibliografia i jasny, czytelny spis stanowisk z wymienionymi zabytkami i literaturą. Stanowią one cenny nabytek dla każdego archeologa prądziejowego, ze stanowiska zaś studenta archeologii nie sposób ich przecenić.

Przedstawiona tu praca, obok niewątpliwych walorów merytorycznych, ma duże znaczenie dla poszerzenia wiedzy o historii regionalnej.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że wśród prezentowanych stanowisk archeologicznych północno - wschodniej Polski prawie 10 % dotyczy ziem byłego woj. ostrołęckiego. Powiększając ten wykaz o stanowiska z sąsiednich terenów - ciechanowskiego i łomżyńskiego - łatwo zauważyć, że tereny północno - wschodniego Mazowsza zajmowały ważne miejsce w zasiedlaniu i zagospodarowywaniu omawianych przez autora obszarów Polski w epoce brązu.

Publikacja jest najnowszym a jednocześnie najbardziej nowoczesnym (nowa chronologia) opracowaniem i choć jest to rozprawa stricte naukowa, może do niej sięgnąć każdy, kogo interesują dawne społeczności zamieszkujące niegdyś obszary naszych dzisiejszych „małych ojczyzn”.